

ประสิทธิผลของโปรแกรมการมีส่วนร่วมต่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการป้องกันยาเสพติดของครอบครัว
ผู้ป่วยยาเสพติดตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

THE EFFECTS OF A PARTICIPATORY PROGRAM ON DRUG PREVENTION BEHAVIOR
MODIFICATION AMONG FAMILIES OF PERSONS WITH SUBSTANCE USE DISORDER IN NAI
MUEANG SUB-DISTRICT, MUEANG DISTRICT, KHON KAEN PROVINCE.

(Received: January 29,2026 ; Revised: February 8,2026 ; Accepted: February 9,2026)

ณรงค์ชัย เคิกศิริ¹

NARONGCHAI SERKSIRI¹

บทคัดย่อ

การวิจัยกึ่งทดลองนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประสิทธิผลของโปรแกรมการมีส่วนร่วมต่อความรู้ การมีส่วนร่วมของครอบครัวและชุมชน และพฤติกรรมการป้องกันยาเสพติดของครอบครัวผู้ป่วยยาเสพติด ในอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้ดูแลหลักที่อาศัยอยู่ร่วมกับผู้ป่วยยาเสพติด จำนวน 72 คน คัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจงและแบ่งเป็นกลุ่มทดลอง 36 คน และกลุ่มเปรียบเทียบ 36 คน กลุ่มทดลองได้รับโปรแกรมการมีส่วนร่วมเป็นเวลา 8 สัปดาห์ ส่วนกลุ่มเปรียบเทียบได้รับการดูแลตามปกติ เก็บข้อมูลก่อนและหลังการทดลองด้วยแบบสอบถาม 4 ส่วน ได้แก่ ข้อมูลทั่วไป ความรู้ การมีส่วนร่วม และพฤติกรรมการป้องกันยาเสพติด วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา สถิติทดสอบที่แบบจับคู่ และสถิติทดสอบที่แบบอิสระ กำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

ผลการศึกษา พบว่า ก่อนการทดลองกลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบมีคะแนนเฉลี่ยความรู้ การมีส่วนร่วม และพฤติกรรมการป้องกันยาเสพติดไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ หลังการทดลองกลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยสูงกว่า กลุ่มเปรียบเทียบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติทั้งด้านความรู้ (ความแตกต่างของค่าเฉลี่ย=3.45; 95%CI 2.66–4.21; $p<0.001$) ด้านการมีส่วนร่วมของครอบครัวและชุมชน (ความแตกต่างของค่าเฉลี่ย=9.28; 95%CI 8.18–10.37; $p<0.001$) และด้านพฤติกรรมการป้องกันยาเสพติด (ความแตกต่างของค่าเฉลี่ย=5.61; 95%CI 4.46–6.75; $p<0.001$) เมื่อเปรียบเทียบภายในกลุ่มทดลองพบว่าคะแนนเฉลี่ยเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติทุกด้าน

คำสำคัญ: โปรแกรมการมีส่วนร่วม; ครอบครัวผู้ป่วยยาเสพติด; การมีส่วนร่วมของชุมชน; พฤติกรรมการป้องกันยาเสพติด

Abstract

This quasi-experimental study evaluated the effectiveness of a participatory program on knowledge, family and community participation, and drug-prevention behaviors among families caring for persons with drug problems in Mueang District, Khon Kaen Province, Thailand. Seventy-two primary family caregivers were purposively recruited and assigned to an intervention group (n=36) and a comparison group (n=36). The intervention group received an 8-week participatory program, whereas the comparison group received usual services. Data were collected at baseline and week 8 using a four-part questionnaire covering demographics, knowledge, family and community participation, and drug-prevention behaviors. Descriptive statistics, paired t-tests, and independent t-tests were applied with a significance level of 0.05.

Result: At baseline, there were no significant differences between groups. After the intervention, the intervention group scored significantly higher than the comparison group in knowledge (mean difference=3.45; 95% CI 2.66–4.21; $p<0.001$), participation (9.28; 95% CI 8.18–10.37; $p<0.001$), and preventive behaviors (5.61; 95% CI 4.46–6.75; $p<0.001$). Within-group analysis showed significant improvements in the intervention group across all outcomes.

Keywords: participatory program; family caregivers; community participation; drug-prevention behaviors; Khon Kaen

¹ สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดขอนแก่น อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

บทนำ

ปัญหาอาเสพติดได้ทวีความรุนแรงต่อเนื่องจนกลายเป็นวิกฤตหลายมิติ กระทบต่อระบบสาธารณสุข สุขภาพพลอดภัย และความมั่นคงของชุมชนในหลายประเทศ รายงานสถานการณ์ล่าสุดของสำนักงานว่าด้วยยาเสพติดและอาชญากรรมแห่งสหประชาชาติ (UNODC) ระบุว่า ตลาดผิดกฎหมายขยายตัวมากขึ้นและผลกระทบต่อมนุษย์มีความรุนแรง ในปี 2023 มีผู้ใช้ยาเสพติดทั่วโลกประมาณ 316 ล้านคน และปัญหานี้ยังสัมพันธ์กับภาระโรคและการเสียชีวิตจำนวนมากในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมา¹ นอกจากนี้ ตลาดยาเสพติดสังเคราะห์ขยายตัวรวดเร็วและเป็นความท้าทายต่อระบบสาธารณสุขและการบังคับใช้กฎหมาย²

ในบริบทประเทศไทย หลักฐานเชิงวิจัยชี้ว่าการป้องกันการกลับมาเสพซ้ำไม่ควรพึ่งการดูแลด้านการแพทย์เพียงอย่างเดียว แต่ต้องเสริมมิติด้านจิตสังคม ครอบครัว และชุมชนร่วมด้วย งานของสุขุมภรณ์ บุญญาสุ (2567)³ พบว่าแรงจูงใจและการเห็นคุณค่าในตนเองมีความสัมพันธ์กับการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในผู้เข้ารับการบำบัด ซึ่งสะท้อนว่าปัจจัยภายในของผู้ป่วยมีบทบาทต่อความสำเร็จของการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ขณะที่ฉวีวรรณ สารบุตร และ สุขุมภรณ์ บุญญาสุ (2566)⁴ พบว่าแนวทางที่ผสมผสานการเสริมพลังอำนาจกับแรงสนับสนุนทางสังคมช่วยให้ตัวชี้วัดที่เกี่ยวข้องกับการลด ละ เลิก และพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องดีขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ ด้านระบบบริการदाराररण มณีกุลทรัพย์ (2566)⁵ ชี้ว่าการพัฒนารูปแบบการบำบัดฟื้นฟูที่มีโครงสร้างชัดเจนและดำเนินการอย่างเป็นระบบ สามารถยกระดับความเป็นไปได้ของการนำรูปแบบไปใช้ และช่วยสนับสนุนผลลัพธ์ด้านการป้องกันการกลับมาเสพ ส่วน ทิพากร วงศ์คำปิ่น และนิธิพัฒน์ เมฆขจร (2565)⁶ พบว่าโปรแกรมการให้คำปรึกษาแบบกลุ่มสามารถเพิ่มความตั้งใจในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมได้อย่างมีนัยสำคัญ ซึ่งสะท้อนประโยชน์ของกระบวนการกลุ่มต่อการขับเคลื่อนการ

เปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ด้านชุมชน จันทรา มณีฉาย และคณะ (2565)⁷ พบว่าเมื่อชุมชนมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน จะเกิดความร่วมมือเชิงบูรณาการและเกิดกลไกสนับสนุนการแก้ไขปัญหาได้จริง ขณะเดียวกัน แนวคิดแรงสนับสนุนทางสังคมอธิบายว่าเครือข่ายความสัมพันธ์ช่วยให้เข้าถึงข้อมูล ความช่วยเหลือ และการดูแลได้มากขึ้น และการรับรู้ที่ตนได้รับการยอมรับและมีคนคอยสนับสนุนเป็นปัจจัยสำคัญต่อการคงอยู่ของความสำเร็จในการเปลี่ยนแปลง⁸

ข้อมูลการดำเนินงานบำบัดรักษาและฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดของจังหวัดขอนแก่นระบุว่าปีงบประมาณ 2568 มีผู้ป่วยเข้ารับการบำบัดรักษา รวม 9,049 คน และอำเภอเมืองขอนแก่นมีจำนวนผู้ป่วยสูงที่สุด 2,375 คน คิดเป็นกว่าร้อยละ 26 ของทั้งจังหวัด อีกทั้งมีผู้ป่วยระดับรุนแรงจำนวนมาก⁹ สถานการณ์ดังกล่าวสะท้อนว่า “ภาระปัญหา” กระจุกตัวในพื้นที่และต้องการมาตรการที่ทำงานได้จริงในระดับครอบครัวและชุมชน โดยเฉพาะมาตรการที่ช่วยให้ครอบครัวมีบทบาทต่อเนื่อง ไม่ใช่เฉพาะช่วงที่ผู้ป่วยอยู่ในระบบบริการ ด้วยเหตุนี้ การวิจัยจึงนำ “โปรแกรมการมีส่วนร่วม” มาใช้เป็นเครื่องมือในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมป้องกันการเสพติดของครอบครัวผู้ป่วย โดยพัฒนาบนแนวคิด “การเสริมพลังอำนาจ” ที่มุ่งเพิ่มบทบาทการตัดสินใจและการลงมือปฏิบัติของผู้เกี่ยวข้อง¹⁰ แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับมุมมองว่าการสนับสนุนทางสังคมทำหน้าที่เป็นระบบพยุง ช่วยลดแรงกดดัน และช่วยให้ครอบครัวรับมือสถานการณ์เสี่ยงได้ดีขึ้น อีกทั้งการเพิ่มการรับรู้ความสามารถของตนเองเป็นกลไกสำคัญที่ทำให้เกิดพฤติกรรมเชิงป้องกันและคงอยู่ได้ เมื่อออกแบบกระบวนการสื่อสารและการมีส่วนร่วมอย่างเป็นขั้นตอน จะเอื้อต่อการเปลี่ยนจากความรู้และความตั้งใจไปสู่การปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวัน ดังนั้น การศึกษาประสิทธิภาพของโปรแกรมการมีส่วนร่วมจึงมีความสำคัญ เพื่อใช้

เป็นแนวทางการพัฒนาการดำเนินงานระดับครอบครัว และชุมชนในพื้นที่ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

วัตถุประสงค์ทั่วไป

เพื่อศึกษาประสิทธิผลของโปรแกรมการมีส่วนร่วมต่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม การป้องกันยาเสพติดของครอบครัวผู้ป่วยยาเสพติดตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

วัตถุประสงค์เฉพาะ

1. เพื่อเปรียบเทียบผลต่างคะแนนเฉลี่ยเพื่อเปรียบเทียบผลต่างค่าเฉลี่ยของคะแนนความรู้ในการป้องกันยาเสพติด การมีส่วนร่วมของชุมชนและครอบครัว และพฤติกรรมการป้องกันยาเสพติดภายในกลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบก่อนและหลังการทดลอง

2. เพื่อเปรียบเทียบผลต่างค่าเฉลี่ยของคะแนนความรู้ในการป้องกันยาเสพติด การมีส่วนร่วมของชุมชนและครอบครัว และพฤติกรรมการป้องกันยาเสพติดระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบก่อนและหลังการทดลอง

วิธีการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยทำการศึกษาประสิทธิผลของโปรแกรมการมีส่วนร่วมต่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการป้องกันยาเสพติดของครอบครัวผู้ป่วยยาเสพติดตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น เพื่อเปรียบเทียบผลต่างค่าเฉลี่ยของความรู้ในการป้องกันยาเสพติด การมีส่วนร่วมของชุมชนและครอบครัว และพฤติกรรมการป้องกันยาเสพติด

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร คือ ประชาชนอำเภอเมืองขอนแก่น ที่อาศัยอยู่ร่วมชายคาเดียวกับผู้ป่วยยาเสพติด และเป็นผู้ดูแลหลักของผู้ป่วยที่ติดสารเสพติด ปี 2568 กำหนดคุณลักษณะของประชากรเพื่อคัดเลือกเป็นกลุ่มตัวอย่าง คือ สมัครใจร่วมโครงการ และสามารถร่วมกระบวนการจนครบกระบวนการ

กลุ่มตัวอย่าง คือ ครอบครัวผู้ป่วยยาเสพติดทั้งเพศหญิงและเพศชาย ที่อาศัยอยู่ในอำเภอเมืองจังหวัดขอนแก่น ขนาดกลุ่มตัวอย่างที่ใช้วิธีการคำนวณจากการวิเคราะห์อำนาจการทดสอบ (Power Analysis) โดยใช้โปรแกรม G*Power โดยกำหนดความเชื่อมั่นทางสถิติ (Significant Level) ที่ 0.05 กำหนดอำนาจการทดสอบ (Power) ที่ระดับ 0.90 และกำหนดขนาดอิทธิพล (Effect size) 0.80 ผู้วิจัยใช้สูตรการคำนวณขนาดตัวอย่าง ดังนี้ 1) เลือก Test family ให้อยู่ในตระกูลสถิติทดสอบ t test 2) เลือก Statistical test เป็น Means: Difference between two independent means (two groups) 3) เลือก Type of power analysis เป็นการทดสอบขนาดของกลุ่มตัวอย่าง (A priori: Compute required sample size-given α , Power and Effect size) 4) ระบุค่าพารามิเตอร์ที่ใช้ในการกำหนดขนาดตัวอย่าง โดยการใส่ค่าต่าง ๆ ที่จำเป็นสำหรับการคำนวณขนาดตัวอย่างที่ได้จากงานวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของครอบครัวและชุมชนในการป้องกันและบำบัดยาเสพติด อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ¹¹ ได้แก่ Effect size = 0.70 , α 0.05 และ Power (1 - β err prop) = 0.90 จากการคำนวณได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างกลุ่มละ 36 คน ใช้การสุ่มตัวอย่าง โดยวิธีการสุ่มแบบใช้หลักการความน่าจะเป็น (Probability Sampling) การสุ่มตัวอย่างโดยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random Sampling) แบบได้ตัวอย่างแล้วไม่ใส่คืนตามลำดับรายชื่อ โดยเลือกตำบลในเมือง เป็นกลุ่มทดลอง เพราะมีผู้ป่วยมากที่สุด และเลือกตำบลศิลา ซึ่งเป็นอีกตำบลในอำเภอเมืองที่มีลักษณะประชากรและปัญหาใกล้เคียงกันเป็นกลุ่มควบคุม เพื่อลดอคติจากการคัดเลือก (Selectional Manipulation) ประกอบด้วย กลุ่มทดลอง คือ ครอบครัวผู้ป่วยยาเสพติดตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่นจำนวน 36 คน ที่ได้จากการคำนวณ และได้รับโปรแกรมการมีส่วนร่วมต่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการป้องกันยาเสพติดของ

ครอบครัวผู้ป่วยยาเสพติด และกลุ่มเปรียบเทียบ คือ ครอบครัวผู้ป่วยยาเสพติดตำบลศิลา อำเภอมือง จังหวัดขอนแก่นจำนวน 36 คน ที่ได้จากการคำนวณ และได้รับโปรแกรมปกติ รวมทั้งหมดเป็น 72 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยแบ่งออกเป็น 2 ส่วนหลัก ได้แก่ เครื่องมือที่ใช้ในกระบวนการทดลอง และ เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

1) เครื่องมือที่ใช้ในกระบวนการทดลอง คือ องค์ประกอบของโปรแกรมการมีส่วนร่วมต่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม การป้องกันยาเสพติดของครอบครัว โปรแกรมนี้เป็นกระบวนการที่จัดขึ้นสำหรับ “ครอบครัวของผู้ป่วยยาเสพติด” โดยมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาศักยภาพของครอบครัวให้กลายเป็นแกนหลักที่เข้มแข็งในการสนับสนุนผู้ป่วย และป้องกันการกลับไปเสพซ้ำอย่างยั่งยืน โปรแกรมประกอบด้วยกิจกรรมหลัก 3 ด้าน ดังนี้

1.1) การเสริมพลังและสร้างความมั่นใจให้แก่ครอบครัว (Family Empowerment and Confidence Building) กิจกรรมในส่วนนี้เป็นการฟื้นฟูและเสริมสร้างพลังใจของสมาชิกในครอบครัว ซึ่งมักได้รับผลกระทบและความเครียดจากการดูแลผู้ป่วย โดยเน้นให้ครอบครัวในพัฒนาทักษะการจัดการอารมณ์และความเครียดของตนเอง เรียนรู้เทคนิคการผ่อนคลายและวิธีรับมือกับสถานการณ์วิกฤต เพื่อให้ตนเองมีสภาพจิตใจที่พร้อมจะเป็นที่พึ่งให้ผู้ป่วย สร้างความเข้าใจในคุณค่าของตนเอง และบทบาทของครอบครัว: ส่งเสริมให้ครอบครัวเห็นคุณค่าและความสำคัญของตนเองในกระบวนการฟื้นฟูของผู้ป่วย สร้างความมั่นใจว่าพวกเขาสามารถเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีได้ และตั้งเป้าหมายร่วมกันในครอบครัว ฝึกฝนการตั้งเป้าหมายที่เป็นจริงในการดูแลช่วยเหลือผู้ป่วย และการดูแลซึ่งกันและกันภายในครอบครัว เพื่อสร้างทิศทางและความร่วมมือที่ชัดเจน

1.2) การเพิ่มพูนความรู้และทักษะสำหรับครอบครัว (Knowledge and Skill Enhancement for the Family) เป็นการติดอาวุธทางปัญญาและทักษะที่จำเป็นให้แก่ครอบครัว เพื่อให้สามารถรับมือกับปัญหาได้อย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพ โดยครอบครัวจะได้เรียนรู้เกี่ยวกับความเข้าใจเรื่องยาเสพติดและวงจรการเสพติด เรียนรู้ว่าการติดยาเสพติดเป็นโรคชนิดหนึ่งที่ส่งผลต่อสมอง เข้าใจสาเหตุและปัจจัยกระตุ้นที่ทำให้เกิดการกลับไปเสพซ้ำ ทักษะการสื่อสารเชิงบวกและการสนับสนุน: ฝึกฝนวิธีการพูดคุยที่สร้างสรรค์ การให้กำลังใจ การสะท้อนความรู้สึก และการหลีกเลี่ยงการสื่อสารที่ทำลายล้าง เช่น การตำหนิตอกย้ำ หรือกล่าวโทษ และทักษะการป้องกันและจัดการสถานการณ์เสี่ยง จัดกิจกรรมสถานการณ์จำลอง (Role-playing) เพื่อให้ครอบครัวได้ฝึกตอบสนองต่อพฤติกรรมเสี่ยงของผู้ป่วยได้อย่างเหมาะสม และเรียนรู้วิธีสร้างสภาพแวดล้อมในบ้านให้ปลอดภัยจากปัจจัยกระตุ้น

1.3) การสร้างเครือข่ายสนับสนุนในครอบครัว และชุมชน (Building Support Networks) เป็นกิจกรรมเพื่อลดความโดดเดี่ยวของครอบครัว และเชื่อมโยงพวกเขาเข้ากับระบบการสนับสนุนที่จะช่วยประคับประคองทั้งครอบครัวและผู้ป่วยในระยะยาว ผ่านกิจกรรมการจัดกลุ่มสนับสนุนสำหรับครอบครัว (Family Support Group) สร้างพื้นที่ปลอดภัยให้ครอบครัวต่างๆ ที่เข้าร่วมโครงการได้มาแลกเปลี่ยนประสบการณ์ แบ่งปันปัญหา และให้กำลังใจซึ่งกันและกัน ก่อให้เกิดเครือข่ายเพื่อนช่วยเพื่อนที่มีพลัง การเชื่อมโยงกับทรัพยากรในชุมชน ให้ข้อมูลและประสานงานให้ครอบครัวได้รู้จักและเข้าถึงแหล่งช่วยเหลืออื่นๆ ในชุมชน เช่น อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.), โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพ.สต.) หรือกลุ่มกิจกรรมในชุมชน และส่งเสริมบทบาทของชุมชนในการโอบอุ้ม: กระตุ้นให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างบรรยากาศที่เป็นมิตร ไม่ตีตรา และพร้อมให้อาสา

แก่ผู้ป่วยและครอบครัว เพื่อให้พวกเขาสามารถกลับมาใช้ชีวิตในสังคมได้อย่างปกติสุขและยั่งยืน

2) เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น โดยประยุกต์จากแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แบ่งออกเป็น 4 ส่วน ได้แก่:

2.1) ส่วนที่ 1 ปัจจัยด้านคุณลักษณะส่วนบุคคล ประกอบด้วย เพศ อายุ สถานภาพสมรส อาชีพ รายได้ ระดับการศึกษา และบุคคลที่อาศัยอยู่ด้วย จำนวน 7 ข้อ

2.2) ส่วนที่ 2 ความรู้ในการป้องกันยาเสพติด เป็นลักษณะคำถามแบบถูกผิด ตอบถูกได้ 1 คะแนน ตอบผิดได้ 0 คะแนน จำนวน 10 ข้อ 10 คะแนน

2.3) ส่วนที่ 3 การมีส่วนร่วมของชุมชนและครอบครัว จำนวน 10 ข้อ ลักษณะคำถามเป็นแบบประเมินค่า (Rating scale) ในแต่ละด้านโดยมี 3 ตัวเลือก คือ มาก ปานกลาง น้อย

2.4) ส่วนที่ 4 พฤติกรรมการป้องกันยาเสพติด จำนวน 10 ข้อ ลักษณะคำถามเป็นแบบประเมินค่า (Rating scale) ในแต่ละด้านโดยมี 3 ตัวเลือก คือ ปฏิบัติเป็นประจำ ปฏิบัตินาน ๆ ครั้ง และไม่ปฏิบัติ

การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ การทดสอบความตรงของเนื้อหา (Content Validity) โดยนำเครื่องมือที่สร้างเสร็จแล้วให้ผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่านตรวจสอบความตรงด้าน โดยพิจารณาให้ครอบคลุมถึงความถูกต้องของเนื้อหา ภาษาและสำนวนที่ใช้ หลังจากนั้นได้นำมาปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะก่อนนำไปทดสอบหาความเชื่อมั่นของแบบสอบถามต่อไปและหาความสอดคล้องระหว่างจุดประสงค์กับเนื้อหา โดยการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item Objective Congruence: IOC) โดยได้ค่า IOC รายข้ออยู่ระหว่าง 0.66-1.00 และความเชื่อมั่น (Reliability) โดยนำแบบสอบถามที่ผ่านการตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างที่มีความคล้ายคลึงกับกลุ่มเป้าหมาย จำนวน 30 ชุด

และหาค่าความเชื่อมั่นโดยใช้ KR-20 ในด้านความรู้ในการป้องกันยาเสพติด และใช้ Cronbach's alpha coefficient ในด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนและครอบครัว โดยได้ค่าความเชื่อมั่นในด้านความรู้ในการป้องกันยาเสพติดเท่ากับ 0.77 โดยใช้ KR-20 และ ใช้ Cronbach's alpha coefficient ในด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนและครอบครัว เท่ากับ 0.81

ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบกึ่งทดลอง (Quasi-Experimental Research) ที่มี 2 กลุ่มเปรียบเทียบ (กลุ่มควบคุม) และมีการวัดผลก่อนและหลังการทดลอง (Two-Group Pretest-Posttest Design) โดยมีขั้นตอนหลักในการดำเนินงานตลอดระยะเวลา 8 สัปดาห์ ดังนี้

1) ระยะเวลาการทดลอง (Pre-test)

สัปดาห์ที่ 1 ผู้วิจัยจะเข้าสู่พื้นที่ตำบลในเมืองและตำบลศิลาเพื่อพบปะและชี้แจงรายละเอียดโครงการแก่ครอบครัวผู้ป่วยที่เข้าเกณฑ์และมีความสนใจเข้าร่วมการวิจัย

สัปดาห์ที่ 2 ดำเนินการขอความยินยอมเข้าร่วมโครงการวิจัยอย่างเป็นทางการ และเก็บรวบรวมข้อมูลพื้นฐานรวมถึงข้อมูลก่อนการทดลอง (Pre-test) จากทั้ง 2 กลุ่มทดลอง และ 2 กลุ่มเปรียบเทียบ โดยใช้แบบสอบถามชุดเดียวกันที่ได้ผ่านการตรวจสอบคุณภาพแล้ว

2) ระยะเวลาการทดลอง (Intervention)

โปรแกรมการมีส่วนร่วมต่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการป้องกันยาเสพติดของครอบครัวผู้ป่วยยาเสพติด จะดำเนินการกับ กลุ่มทดลอง เป็นระยะเวลา 8 สัปดาห์ โดยมีกิจกรรมย่อยที่แตกต่างกันในแต่ละช่วงเวลา ดังนี้:

สัปดาห์ที่ 1-2 กิจกรรมให้ความรู้และสร้างความเข้าใจ

กิจกรรมให้ความรู้เชิงลึก: ผู้วิจัยจะบรรยายให้ความรู้เกี่ยวกับผลกระทบของยาเสพติดต่อสมองและร่างกาย วงจรการเสพติด สาเหตุของการ

กลับไปเสพซ้ำ และบทบาทสำคัญของครอบครัวในฐานะปัจจัยปกป้องที่เข้มแข็งที่สุด

กิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้และสร้างสัมพันธ์: จัดกิจกรรมกลุ่มย่อยเพื่อให้สมาชิกแต่ละครอบครัวได้ทำความรู้จัก สร้างความไว้วางใจ และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกัน เพื่อสร้างบรรยากาศที่ปลอดภัยและเป็นเครือข่ายสนับสนุนตั้งแต่เริ่มต้น

สัปดาห์ที่ 3-4 กิจกรรมเสริมพลังด้านทักษะ

กิจกรรมเสริมพลังด้านทักษะการสื่อสารเชิงบวก: จัดการฝึกปฏิบัติและสถานการณ์จำลอง (Role-playing) เพื่อให้ครอบครัวได้ฝึกฝนทักษะการพูดคุยเพื่อสร้างกำลังใจ การรับฟังอย่างลึกซึ้ง และการสื่อสารเมื่อเกิดความขัดแย้ง

กิจกรรมเสริมพลังด้านการจัดการความเครียด: ให้ความรู้และฝึกเทคนิคการผ่อนคลายความเครียดสำหรับผู้ดูแล เพื่อให้สามารถจัดการอารมณ์ของตนเองและเป็นที่ยึดทางใจให้แก่ผู้ป่วยได้

สัปดาห์ที่ 5-6 กิจกรรมวางแผนและสร้างสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัย

กิจกรรมระดมสมองร่วมกัน: วิเคราะห์ปัจจัยเสี่ยงในบ้านและชุมชน จากนั้นจึงร่วมกันวางแผนปฏิบัติการเพื่อปรับเปลี่ยนสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเลิกยาเสพติด เช่น การจัดการการใช้เงินของผู้ป่วย การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการใช้เวลาว่าง

สัปดาห์ที่ 7-8 กิจกรรมสรุปบทเรียนและวางแผนส่งต่อ

กิจกรรมสรุปและทบทวน: สรุปบททวนความรู้และทักษะทั้งหมดที่ได้เรียนรู้มาตลอดโครงการ

กิจกรรมวางแผนระยะยาว: ร่วมกันวางแผนการดูแลในระยะยาว และให้ข้อมูลช่องทางการขอความช่วยเหลือหรือการส่งต่อในชุมชน เพื่อสร้างความต่อเนื่องและยั่งยืน

3) การเก็บข้อมูลหลังการทดลอง (Post-test)

สัปดาห์ที่ 8 เมื่อสิ้นสุดระยะเวลาการดำเนินโปรแกรม ผู้วิจัยจะดำเนินการเก็บข้อมูลจากทั้งสองกลุ่มอีกครั้ง (Post-test) โดยใช้แบบสอบถามชุดเดิมทุกประการ เพื่อนำข้อมูลที่ได้อามาวิเคราะห์และเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายในกลุ่มและระหว่างกลุ่ม

การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิจัย

โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ ซึ่งกำหนดค่าความเชื่อมั่นในการทดสอบทางสถิติที่ $\alpha=0.05$

1) วิเคราะห์ข้อมูลด้านลักษณะประชากร โดยการแจกแจงความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน มัชยฐาน เปอร์เซ็นไทล์ที่ 25 และ เปอร์เซ็นไทล์ที่ 75

2) การเปรียบเทียบภายในกลุ่ม (Intragroup Comparison) เพื่อเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยก่อนและหลังการทดลอง ภายในกลุ่มทดลอง และภายในกลุ่มเปรียบเทียบ ในแต่ละตัวแปรตาม ได้แก่ ความรู้ในการป้องกันยาเสพติด การมีส่วนร่วมของชุมชนและครอบครัว และพฤติกรรมการป้องกันยาเสพติด จะใช้สถิติ Paired t-test

3) การเปรียบเทียบระหว่างกลุ่ม (Intergroup Comparison) เพื่อเปรียบเทียบผลต่างของคะแนนเฉลี่ยก่อนและหลังการทดลอง ระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบ ในแต่ละตัวแปรตาม ได้แก่ ความรู้ในการป้องกันยาเสพติด การมีส่วนร่วมของชุมชนและครอบครัว และพฤติกรรมการป้องกันยาเสพติด จะใช้สถิติ Independent t-test

การพิทักษ์สิทธิกลุ่มตัวอย่าง

ได้รับการรับรองการพิทักษ์สิทธิกลุ่มตัวอย่าง โดยคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยเกี่ยวกับมนุษย์ สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด

ขอนแก่น รหัสโครงการ COE 055/2568 ลงวันที่
12 กันยายน 2568

ผลศึกษา

1) กลุ่มทดลอง โดยกลุ่มตัวอย่างเป็นเพศชาย ร้อยละ 66.7 มีอายุเฉลี่ย 34.36 (SD. = 6.38) มีสถานภาพโสด ร้อยละ 58.3 ประกอบอาชีพเป็นเกษตรกร ร้อยละ 66.7 มีมัธยฐานของรายได้ 4,250 บาท ($P_{25} = 2,500$ บาท : $P_{75} = 6,000$ บาท) มีการศึกษาอยู่ในระดับมัธยมศึกษา ร้อยละ 78.0 อาศัยอยู่กับบิดา มารดา ร้อยละ 36.1 ตามลำดับ

2) กลุ่มเปรียบเทียบ โดยกลุ่มตัวอย่างเป็นเพศชาย ร้อยละ 69.4 มีอายุเฉลี่ย 32.67 (SD. = 9.92) มีสถานภาพโสด ร้อยละ 69.4 ประกอบอาชีพเป็นเกษตรกร ร้อยละ 41.7 มีมัธยฐานของรายได้ 5,000 บาท ($P_{25} = 3,500$ บาท : $P_{75} = 10,000$ บาท) มีการศึกษาอยู่ในระดับมัธยมศึกษา ร้อยละ 86.1 อาศัยอยู่กับบิดา มารดา ร้อยละ 27.8 ตามลำดับ

3) การเปรียบเทียบผลต่างคะแนนเฉลี่ยของความรู้ในการป้องกันยาเสพติด การมีส่วนร่วมของชุมชนและครอบครัว และพฤติกรรมการป้องกันยาเสพติดระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบก่อนและหลังการทดลอง

พบว่า ก่อนการทดลองกลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบมีผลต่างคะแนนเฉลี่ยของความรู้ในการป้องกันยาเสพติด การมีส่วนร่วมของชุมชนและครอบครัว และพฤติกรรมการป้องกันยาเสพติดแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ หลังการทดลองผลต่างคะแนนเฉลี่ยของความรู้ในการป้องกันยาเสพติด การมีส่วนร่วมของชุมชนและครอบครัว และพฤติกรรมการป้องกันยาเสพติดแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยพบว่ากลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยของปัจจัยต่างๆสูงกว่ากลุ่มเปรียบเทียบ ได้แก่ ความรู้ในการป้องกันยาเสพติด 3.45 คะแนน (95% CI = 2.66-4.21) การมีส่วนร่วมของชุมชนและครอบครัว 9.28 คะแนน (95% CI = 8.18-10.37) และพฤติกรรมการป้องกันยาเสพติด 5.61 คะแนน (95% CI = 4.46-6.75)

ตารางที่ 1 การเปรียบเทียบผลต่างคะแนนเฉลี่ยของระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบ

ปัจจัย	การทดลอง	กลุ่ม	$\bar{X}$	SD	$\bar{d}$	95%CI	t	p-value
ความรู้ในการป้องกันยาเสพติด	ก่อนทดลอง	กลุ่มทดลอง	4.63	1.39	0.03	-0.57-0.62	0.09	0.926
		กลุ่มเปรียบเทียบ	4.66	1.14				
	หลังทดลอง	กลุ่มทดลอง	7.72	1.73	3.45	2.66-4.21	8.85	<0.001**
		กลุ่มเปรียบเทียบ	4.27	1.56				
การมีส่วนร่วมของชุมชนและครอบครัว	ก่อนทดลอง	กลุ่มทดลอง	15.94	2.75	0.19	-0.99-1.38	0.325	0.745
		กลุ่มเปรียบเทียบ	15.75	2.28				
	หลังทดลอง	กลุ่มทดลอง	25.36	2.58	9.28	8.18-10.37	16.87	<0.001**
		กลุ่มเปรียบเทียบ	16.08	2.04				
พฤติกรรมการป้องกันยาเสพติด	ก่อนทดลอง	กลุ่มทดลอง	14.52	2.09	1.00	-0.05-2.05	1.89	0.061
		กลุ่มเปรียบเทียบ	15.52	2.37				
	หลังทดลอง	กลุ่มทดลอง	22.38	3.15	5.61	4.46-6.75	9.80	<0.001**
		กลุ่มเปรียบเทียบ	16.77	1.35				

**p-value<0.01

4) การเปรียบเทียบผลต่างคะแนนเฉลี่ยของความรู้ในการป้องกันยาเสพติด การมีส่วนร่วมของชุมชนและครอบครัว และพฤติกรรมการป้องกันยา

เสพติดภายในกลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบก่อนและหลังการทดลอง

4.1) กลุ่มทดลอง พบว่า หลังการทดลอง กลุ่มทดลองมีผลต่างคะแนนเฉลี่ยของความรู้ในการป้องกันยาเสพติด การมีส่วนร่วมของชุมชนและครอบครัว และพฤติกรรมการป้องกันยาเสพติด สูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยพบคะแนนเฉลี่ยของปัจจัยต่างๆ หลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลอง ได้แก่ ความรู้ในการป้องกันยาเสพติด 3.09 คะแนน (95% CI = 2.34-3.82) การมีส่วนร่วมของชุมชนและครอบครัว 9.42 คะแนน (95% CI = 8.18-10.65) และพฤติกรรมการป้องกันยาเสพติด 7.86 คะแนน (95% CI = 6.50-9.21)

4.2) กลุ่มเปรียบเทียบ พบว่า หลังการทดลองกลุ่มทดลองมีผลต่างคะแนนเฉลี่ยของความรู้ในการป้องกันยาเสพติด และการมีส่วนร่วมของชุมชนและครอบครัว สูงกว่าก่อนการทดลองอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยพบคะแนนเฉลี่ยของปัจจัยต่างๆ หลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลอง ได้แก่ ความรู้ในการป้องกันยาเสพติด 0.39 คะแนน (95% CI = -0.28-1.06) การมีส่วนร่วมของชุมชนและครอบครัว 0.33 คะแนน (95% CI = -0.51-1.18) และพฤติกรรมการป้องกันยาเสพติด 1.25 คะแนน (95% CI = 0.36-2.13)

ตารางที่ 2 การเปรียบเทียบผลต่างคะแนนเฉลี่ยของปัจจัยภายในกลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบ

ปัจจัย	กลุ่ม	การทดลอง	$\bar{X}$	SD	$\bar{d}$	95%CI	t	p-value
ความรู้ในการป้องกันยาเสพติด	กลุ่มทดลอง	ก่อนทดลอง	4.63	1.39	3.09	2.34-3.82	8.42	<0.001**
		หลังทดลอง	7.72	1.73				
	กลุ่มเปรียบเทียบ	ก่อนทดลอง	4.66	1.14	0.39	-0.28-1.06	1.16	0.252
		หลังทดลอง	4.27	1.56				
การมีส่วนร่วมของชุมชนและครอบครัว	กลุ่มทดลอง	ก่อนทดลอง	15.94	2.75	9.42	8.18-10.65	15.47	<0.001**
		หลังทดลอง	25.36	2.58				
	กลุ่มเปรียบเทียบ	ก่อนทดลอง	15.75	2.28	0.33	-0.51-1.18	0.79	0.430
		หลังทดลอง	16.08	2.04				
พฤติกรรมการป้องกันยาเสพติด	กลุ่มทดลอง	ก่อนทดลอง	14.52	2.09	7.86	6.50-9.21	11.80	<0.001**
		หลังทดลอง	22.38	3.15				
	กลุ่มเปรียบเทียบ	ก่อนทดลอง	15.52	2.37	1.25	0.36-2.13	2.85	0.007**
		หลังทดลอง	16.77	1.35				

**p-value<0.01

สรุปและอภิปรายผล

ผลการวิจัยสะท้อนว่าโปรแกรมการมีส่วนร่วมช่วยเพิ่มคะแนนความรู้ การมีส่วนร่วมของครอบครัวและชุมชน และพฤติกรรมการป้องกันยาเสพติดของครอบครัวผู้ป่วยยาเสพติดได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยสามารถอภิปรายเหตุผลของผลลัพธ์เป็นรายด้านได้ดังนี้

1) ด้านความรู้ในการป้องกันการกลับมาเสพติด การที่คะแนนความรู้ของกลุ่มทดลองเพิ่มขึ้นอย่างชัดเจน อธิบายได้ว่าโปรแกรมจัดกระบวนการ

เรียนรู้ให้ผู้เข้าร่วม “รู้ข้อมูลที่ถูกต้อง” ควบคู่กับ “เข้าใจเหตุผลของความเสี่ยง” และ “ฝึกคิดวิเคราะห์สถานการณ์จริง” เมื่อผู้เข้าร่วมได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์จากเหตุการณ์ที่เคยเกิดขึ้น (เช่น จุดเสี่ยง การถูกชักชวน ความเครียดหรือสิ่งกระตุ้น) จะทำให้ความรู้มีความหมายต่อชีวิตจริงและจดจำได้นานกว่า ส่งผลให้คะแนนความรู้หลังการเข้าร่วมโปรแกรมเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ สุวิทย์ สลามเต๊ะ (2561)¹² ที่พบว่าหลังการฝึกอบรม เด็ก

และเยาวชนมีความรู้และเจตคติสูงกว่าก่อนการฝึกอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ นอกจากนี้ การเพิ่มขึ้นของคะแนนความรู้อาจเกิดจาก “การเรียนรู้ผ่านกระบวนการกลุ่ม” ที่ทำให้ผู้เข้าร่วมกล้าซักถาม ทบทวนความเข้าใจผิด และได้รับข้อเสนอแนะทันทีจากผู้ดำเนินกิจกรรมและสมาชิกกลุ่ม ส่งผลให้เกิดความกระจ่างและเกิดการปรับความคิดเกี่ยวกับการป้องกันการกลับมาเสพยาอย่างเป็นระบบ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของทิพากร วงศ์คำปัน และนิธิพัฒน์ เมฆขจร (2565)⁶ ที่รายงานว่าการโปรแกรมการให้การปรึกษากลุ่มแบบผสมผสาน ช่วยให้ตัวชี้วัดที่เชื่อมกับการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในกลุ่มผู้ติดยาเสพติดดีขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ ซึ่งสะท้อนว่ากระบวนการกลุ่มมีส่วนเพิ่มการเรียนรู้และความพร้อมต่อการเปลี่ยนแปลง อีกประเด็นที่ช่วยอธิบายความรู้อื่นที่เพิ่มขึ้น คือโปรแกรมมีความต่อเนื่องและมีการติดตามเป็นระยะ ทำให้ผู้เข้าร่วมได้ “ทบทวน” และ “เชื่อมโยงสิ่งที่เรียนกับสถานการณ์จริง” อย่างสม่ำเสมอ ความรู้จึงไม่ลดลงเร็วหลังจบกิจกรรม และยังคงสะท้อนผลเมื่อวัดหลังการทดลอง ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ ศุภชัย นวลสุทธิ์ และคณะ (2565)¹³ ที่พบว่าหลังได้รับโปรแกรม คะแนนความพร้อมต่อการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นทันทีหลังการทดลองและยังคงสูงกว่าก่อนการทดลองในระยะติดตาม สะท้อนความสำคัญของความต่อเนื่องในการเสริมแรงและทบทวน

2) ด้านการมีส่วนร่วมของครอบครัวและชุมชน การที่คะแนนการมีส่วนร่วมของครอบครัวและชุมชนเพิ่มขึ้นมาก อธิบายได้ว่าโปรแกรมไม่ได้วางให้ครอบครัวและชุมชนเป็นเพียง “ผู้รับข้อมูล” แต่ให้เข้ามาเป็น “ผู้ร่วมกระบวนการ” ผ่านการร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ และร่วมติดตามประเมินผล เมื่อครอบครัวและเครือข่ายชุมชนมีบทบาทชัดเจน จะเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของและมีแรงจูงใจในการสนับสนุนผู้ป่วยอย่างต่อเนื่อง จึงสะท้อนเป็นคะแนนการมีส่วนร่วมที่เพิ่มขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ จันทรา มณีฉาย และ

คณะ (2565)⁷ ที่พบว่ากระบวนการเสริมพลังอำนาจชุมชนที่เน้นการมีส่วนร่วมทุกขั้นตอน ช่วยให้เกิดความร่วมมือเชิงบูรณาการและสนับสนุนการจัดการปัญหาในชุมชนได้จริง การมีส่วนร่วมที่เพิ่มขึ้นยังอธิบายได้ว่า ครอบครัวและชุมชนทำหน้าที่เป็น “ระบบพยุง” ในช่วงเสี่ยง เช่น เมื่อผู้ป่วยเผชิญแรงชักจูงหรือความเครียด หากมีคนคอยเตือน ช่วยคิดทางเลือก และช่วยปรับระดับประคองด้านอารมณ์ ผู้ป่วยจะผ่านสถานการณ์เสี่ยงได้มากขึ้นและครอบครัวมีบทบาทชัดเจน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Caplan (1974)¹⁴ ที่อธิบายว่าแรงสนับสนุนทางสังคมช่วยพยุงบุคคลและครอบครัวให้รับมือปัญหา ลดแรงกดดัน และเพิ่มความสามารถในการจัดการสถานการณ์ อีกมิติหนึ่ง การที่ครอบครัวและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น อธิบายได้จาก “การรับรู้ว่ามีคนเห็นคุณค่าและยืนอยู่ข้างกัน” เมื่อครอบครัวรู้สึกว่าได้ต่อสู้เพียงลำพัง จะกล้าขอความช่วยเหลือและร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่องมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Cobb (1976)⁸ ที่ชี้ว่าแรงสนับสนุนทางสังคมทำให้บุคคลรับรู้ตัวตนได้รับการยอมรับ ได้รับคุณค่า และเป็นส่วนหนึ่งของเครือข่าย ส่งผลต่อแรงจูงใจในการร่วมมือและการมีส่วนร่วม ในเชิงหลักฐานเชิงสังคมและสุขภาพ การมีส่วนร่วมที่เพิ่มขึ้นยังสอดคล้องกับแนวคิด “เครือข่ายความสัมพันธ์” มีผลต่อพฤติกรรมสุขภาพผ่านการแลกเปลี่ยนข้อมูล การกำกับเตือนทางสังคม และการเข้าถึงทรัพยากร เมื่อโปรแกรมสร้างเครือข่ายในพื้นที่ให้เข้มแข็ง ครอบครัวจึงเข้าถึงกลไกช่วยเหลือได้มากขึ้นและมีส่วนร่วมเพิ่มขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Berkman and Syme (1979)¹⁵ การมีส่วนร่วมที่เพิ่มขึ้นยังอธิบายได้ว่าเมื่อโปรแกรม “เสริมพลัง” ควบคู่กับ “แรงสนับสนุนทางสังคม” จะทำให้ผู้เกี่ยวข้องเกิดความมั่นใจและมีพลังในการร่วมดูแลมากขึ้น จึงเกิดการมีส่วนร่วมที่เป็นรูปธรรมและต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ ฉวีวรรณ สารบุตร และ สุขุมภรณ์ บุญญาสุ (2566)⁴ ที่พบว่าการ

ผสานการให้คุณค่าและแรงสนับสนุนทางสังคม ร่วมกับการเสริมพลังทำให้ตัวชีวิตที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในกลุ่มผู้เกี่ยวข้องกับยาเสพติดดีขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ ในทิศทางเดียวกัน การทำให้ครอบครัวและเครือข่ายสังคมเป็นแรงหนุนอย่างเป็นระบบ ช่วยให้เกิดการติดตาม ช่วยเตือน และช่วยพุงการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้ป่วยอย่างต่อเนื่อง จึงสะท้อนเป็นคะแนนการมีส่วนร่วมที่เพิ่มขึ้นอย่างชัดเจน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ สุขุมภรณ์ บุญญาสุ (2567)³ ที่รายงานว่าแรงสนับสนุนทางสังคมและปัจจัยด้านการรับรู้ความสามารถของตนสัมพันธ์กับผลลัพธ์ด้านความตั้งใจและพฤติกรรมในกลุ่มผู้เข้ารับการบำบัด

3) ด้านพฤติกรรมป้องกันการกลับมาเสพติดซ้ำ การที่คะแนนพฤติกรรมป้องกันการกลับมาเสพติดซ้ำของกลุ่มทดลองเพิ่มขึ้น อธิบายได้ว่าโปรแกรมทำให้ผู้เข้าร่วม “มีทักษะและความมั่นใจที่จะทำจริง” ไม่ใช่เพียงรู้ว่าควรทำอะไร เมื่อผู้เข้าร่วมฝึกการรับมือสถานการณ์เสี่ยง ฝึกจัดการความเครียด และมีแผนป้องกันการกลับมาเสพติดซ้ำที่ชัดเจน โอกาสที่จะลงมือทำพฤติกรรมเชิงป้องกันอย่างสม่ำเสมอจึงเพิ่มขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Bandura (1997)¹⁶ ที่อธิบายว่าความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเป็นกลไกสำคัญต่อการเริ่มต้นและคงพฤติกรรมที่พึงประสงค์ โดยพฤติกรรมที่เพิ่มขึ้นยังอธิบายได้ว่าโปรแกรมช่วยให้เกิด “ความตั้งใจ” ที่ชัดเจนผ่านการปรับเจตคติและสร้างบรรทัดฐานสนับสนุนจากครอบครัวและชุมชน เมื่อครอบครัวและชุมชนร่วมกันกำกับเตือนและสนับสนุน จะทำให้การป้องกันการกลับมาเสพติดซ้ำกลายเป็นเรื่องที่ “สังคมรอบตัวคาดหวังและหนุนเสริม” จึงเอื้อต่อการลงมือทำจริง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Ajzen (1985)¹⁷ ที่อธิบายว่าพฤติกรรมเกิดจากความตั้งใจซึ่งถูกกำหนดโดยเจตคติ บรรทัดฐานทางสังคม และการรับรู้ว่าตนควบคุมพฤติกรรมได้ อีกประเด็นหนึ่งคือการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมต้องอาศัย “แรงเสริม

และการติดตามต่อเนื่อง” เพื่อป้องกันการถดถอย เมื่อโปรแกรมมีการติดตามเป็นระยะ ทำให้ผู้เข้าร่วมกลับมาทบทวนเป้าหมายและปรับแผนรับมือได้ทันเวลา จึงเห็นคะแนนพฤติกรรมเพิ่มขึ้นเด่นชัด ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ เทอดศักดิ์ เนียมเปีย และวุฒิชัย จริยา (2563)¹⁸ ที่พบว่าโปรแกรมเสริมสร้างพลังด้านการเสพติดช่วยให้คะแนนความตั้งใจเลิกเสพติดสูงขึ้น และยังคงเปลี่ยนแปลงในทิศทางดีขึ้นในระยะติดตามหลายช่วงเวลา ในเชิงโครงสร้างโปรแกรม การเพิ่มขึ้นของพฤติกรรมยังอธิบายได้ว่า “รูปแบบที่มีขั้นตอนชัดเจนและดำเนินการต่อเนื่อง” ช่วยให้ผู้เข้าร่วมเปลี่ยนจากความตั้งใจไปสู่การปฏิบัติจริงได้มากกว่าการดูแลตามปกติ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ ดาราวรรณ มณีกุลทรัพย์ (2566)⁵ ที่พบว่าหลังการพัฒนาระบบ/รูปแบบการบำบัดฟื้นฟู ตัวชีวิตด้านความเป็นไปได้และผลลัพธ์ที่เกี่ยวข้องดีขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ สะท้อนว่าความเป็นระบบของรูปแบบการดำเนินงานมีบทบาทต่อผลลัพธ์เชิงพฤติกรรม

ข้อเสนอแนะ

1) ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

หน่วยบริการและเครือข่ายสุขภาพระดับอำเภอควรบูรณาการโปรแกรมการมีส่วนร่วมเข้าสู่กระบวนการบำบัดฟื้นฟูและการติดตามหลังการบำบัด โดยเน้นบทบาทผู้ดูแลหลักของครอบครัว การจัดกิจกรรมกลุ่มย่อยอย่างต่อเนื่อง และการสร้างเครือข่ายสนับสนุนทางสังคมร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำชุมชน อสม. และภาคีที่เกี่ยวข้อง เพื่อเสริมความเข้มแข็งของครอบครัวและลดความเสี่ยงการกลับไปใช้ซ้ำ

2) ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและการจัดการ

ควรสนับสนุนทรัพยากรและกลไกการประสานงานระหว่างภาคส่วนเพื่อให้เกิดระบบดูแลต่อเนื่องระดับชุมชน จัดทำแนวปฏิบัติการดำเนินงานที่ชัดเจนสำหรับผู้ปฏิบัติงาน และกำหนดระบบติดตามประเมินผลที่สะท้อนทั้ง

ผลลัพธ์ด้านพฤติกรรม และผลลัพธ์ด้านการกลับไป
ใช้ซ้ำ

3) ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป
ควรศึกษาการติดตามผลระยะยาวเพื่อ
ประเมินความคงทนของพฤติกรรมป้องกันการยา

เสพติด พิจารณาการออกแบบการวิจัยที่มีตัวชี้วัด
ด้านผลลัพธ์เชิงคลินิกและสังคม เช่น การกลับไปใช้
ซ้ำ การเข้ารับบริการซ้ำ และคุณภาพชีวิตของ
ครอบครัว

เอกสารอ้างอิง

1. United Nations Office on Drugs and Crime.(2025). World Drug Report 2025: Over 300 million people used drugs in 2023, while cocaine hits new high [Internet]. 2025 [cited 2025 Feb 11]. Available from: <https://www.unodc.org>.
2. กระทรวงสาธารณสุข.(2565). ความสำคัญนโยบายแก้ไขปัญหายาเสพติด. กรุงเทพฯ: กระทรวงสาธารณสุข.
3. สุขุมารณ์ บุญญาสุ.(2567). ผลของแรงจูงใจการให้คุณค่าและแรงสนับสนุนทางสังคมต่อการป้องกันการเสพยาในผู้ติดยาเสพติด. วารสารการพยาบาลจิตเวชและสุขภาพจิต. 2567;38(1):13-24.
4. ฉวีวรรณ สาระบุตร, สุขุมารณ์ บุญญาสุ.(2566). ผลของการให้คุณค่าและแรงสนับสนุนทางสังคมร่วมกับการเสริมพลังเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการใช้ยาเสพติด. วารสารอนามัยสิ่งแวดล้อม และสุขภาพชุมชน. 2566;8(3):1038-1047.
5. ดารารวรรณ มณีกุลทรัพย์.(2566). การพัฒนารูปแบบการบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนโรงพยาบาลนาแก จังหวัดนครพนม. วารสารอนามัยสิ่งแวดล้อม และสุขภาพชุมชน. 2566;8(3):549-557.
6. ทิพากร วงศ์คำปัน, นิธิพัฒน์ เมฆขจร.(2565). ผลของโปรแกรมการให้การปรึกษากลุ่มแบบผสมผสานต่อความตั้งใจที่จะเลิกใช้ยาเสพติดในกลุ่มผู้ป่วยยาเสพติด. วารสารจิตวิทยา. 2565;20(1):1-12.
7. จันทรา มณีฉาย และคณะ.(2565). การเสริมพลังอำนาจชุมชนกับบทบาทของศูนย์ปฏิบัติการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด กรณีศึกษา: ตำบลท่าชนะ อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
8. Cobb S.(1976). Social support as a moderator of life stress. Psychosom Med. 1976;38(5):300-314.
9. กระทรวงสาธารณสุข.(2568). สรุปผลการดำเนินงานบำบัดรักษาและฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดของจังหวัดขอนแก่น ปี 2567. ขอนแก่น: กระทรวงสาธารณสุข.
10. Greenberg JS, Gold SN.(1994). The art of helping: an introduction to life skills. 6th ed. Boston: Allyn & Bacon.
11. นิภาวรรณ ตติยันทพร.(2565). ผลของการมีส่วนร่วมของครอบครัวและชุมชนในการป้องกันและบำบัดยาเสพติด อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ. วารสารอนามัยสิ่งแวดล้อม และสุขภาพชุมชน. 2565;7(1):102-113.
12. สุวิทย์ สลามเต๊ะ.(2561). การพัฒนาหลักสูตรการฝึกอบรมภาวะผู้นำเด็กและเยาวชนของศาลเยาวชนและครอบครัวเพื่อป้องกันการติดยาเสพติด. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยธนบุรี. 2561;12(29): 93-106.
13. ศุภชัย นวลสุทธิ และคณะ.(2565). ผลของโปรแกรมประยุกต์การบำบัดเพื่อเสริมสร้างแรงจูงใจต่อความพร้อมในการเปลี่ยนแปลงและความต้องการการรักษของผู้ป่วยยาเสพติดที่ต้องเข้ารับการรักษาเป็นครั้งแรก. วารสารพยาบาลสงขลานครินทร์. 2565;42(2):163-177.
14. Caplan G.(1974). Support systems and community mental health: lectures on concept development. New York: Behavioral Publications.
15. Berkman LF, Syme LS.(1979). Social networks, host resistance, and mortality: a nine-year follow-up study of Alameda County residents. Am J Epidemiol. 1979;109(2):186-204.
16. Bandura A.(1985). Self-efficacy: the exercise of control. New York: W H Freeman.
17. Ajzen I.(1985). From intentions to actions: a theory of planned behavior. In: Kuhl J, Beckmann J, editors. Action control: from cognition to behavior. Berlin: Springer; 1985. p. 11-39.
18. เทอดศักดิ์ เนียมเปีย และวุดิชัย จริยา. (2563). ผลของโปรแกรมเสริมสร้างพลังด้านการเสพยาบ้าต่อความตั้งใจเลิกเสพยาบ้าของผู้ต้องขังเรือนจำจังหวัดพิษณุโลก. วารสารสุขภาพและสิ่งแวดล้อมศึกษา. 2563;13(1): 700-708.